

**ПРОЦЕДУРИ ПРИМИРЕННЯ В ГОСПОДАРСЬКОМУ
ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ:
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

Постійно зростаюча кількість звернень громадян та організацій до господарських судів, підвищення кількості справ, що розглядаються одним суддею негативно позначаються на якості правосуддя, і тому спричиняють за собою необхідність в інтенсивнішому застосуванні інститутів, здатних зменшити навантаження на судову систему. Досвід зарубіжних країн дозволяє стверджувати, що процедури примирення в змозі зіграти одну з ключових ролей в цьому процесі.

У Рекомендації № R (86)12 Комітету міністрів державам-членам Ради Європи від 16 вересня 1986 р. відносно заходів по недопущенню і скороченню надмірного робочого навантаження на суди пропонується сприяти примиренню сторін як поза судовою системою, так і до або в ході судового розгляду.

Концепція примирення сторін ґрунтується нг. положенні про те, що воно (примирення) можливе лише з позиції інтересу, а не права і тим більше сили [1, с. 11]. Дійсно, суд вирішує спір згідно чинного законодавства. Він не примиряє сторони і, відповідно, не усуває конфлікт між ними - це не його завдання. Наступна поведінка сторін у формі звернення у вищестоящу судову інстанцію (апеляційну, касаційну і т.д.) або невиконання виконавчого документу, заснованого на судовому акті, об'єктивно відбиває те, що спір не вирішений, і сторони продовжують знаходитися в стані юридичного конфлікту. У зв'язку з цим соціальним завданням правосуддя має бути прагнення до вирішення конфлікту, що повинне спиратися на природу цього конфлікту, його особливості і суб'єктний склад, що є ключовими для його вирішення, важливу складову в якій займає таке правове явище, як примирення сторін [1, с. 10].

Процедури примирення можна визначити як законну і добровільну діяльність суб'єктів конфлікту, а в необхідних випадках - і третьої особи, сприяючої примиренню, спрямовану на мирне врегулювання конфлікту [2, с. 13].

Ю.С.Колясникова у своїй диссетації «Процедури примирення в арбітражному процесі» пропонує визначати різні способи примирення як процедури примирення, які відрізняє наявність самостійних предмета, мето-

ду, суб'єктного складу і мети. У вказаній роботі сформульовані загальні ознаки процедур примирення: 1) процедури примирення є саме процедурою в тому сенсі, що є послідовно здійснювані дії, спрямовані на досягнення конкретного результату; 2) дії, що здійснюються в ході примирення, мають бути законними, тобто не повинні порушувати норм законів; 3) звернення до таких процедур засноване на взаємній добровільності сторін; 4) процедури спрямовано на врегулювання конфлікту, тобто на впорядкування і налагодження відносин між сторонами, на знаходження взаємовигідного шляху ліквідації конфлікту; 5) врегулювання конфлікту здійснюється мирним шляхом; 6) основними суб'єктами процедур є сторони конфлікту, хоча в цілях сприяння його врегулюванню можливе залучення третьої особи, не наділеної правом ухвалення рішення; 7) детального законодавчого регулювання процедури не вимагають [2, с. 12].

Проте вказаний перелік ознак процедур примирення не враховує декілька аспектів. Зокрема, процедура примирення - це завжди обмін інформацією, даними, оскільки примирення завжди означає прояснення позиції, повну інформованість сторін і третьої особи (у разі її залучення як посередника, медіатора і т.п.). Адже тільки при повній інформованості і відкритості можливе проведення процедур примирення і усунення конфлікту. При цьому у сфері господарського обороту повна відкритість і інформованість повинні корелювати з дотриманням конфіденційності отриманої в ході процедур примирення інформації (конфіденційності переговорів, спрямованих на його укладення (як прямих, так і таких, що проводяться за сприяння третіх осіб - посередників) і т.п.). Інакше не уникнути нових конфліктів.

У зв'язку з цим деякі учені пропонують закріпити в процесуальних кодексах неприпустимість використання в наступному судовому розгляді між сторонами інформації, розкритої завдяки процедурі примирення, а також обмежити можливість виклику посередників як свідків у цій справі у відсутності згоди усіх сторін [3, с. 22], що слід визнати обґрунтованим.

Тому доцільним представляється доповнити перелік загальних ознак процедур примирення такими ознаками, як інформованість та конфіденційність.

Деякі учені виділяють три стадії застосування процедур примирення: досудову (претензійний порядок), судову (укладення мирової угоди в ході розгляду господарського спору) і стадію виконання (в ході виконавчого провадження) [1, с. 2-3]. Проте представляється глибшим і обґрунтованим поділ

процедур примирення на п'ять груп: досудові, позасудові, судові, постсудові і використовувані у виконавчому провадженні [2, с. 13].

На кожній стадії необхідно внести зміни до відповідного законодавства для використання процедур примирення.

Зокрема, Ю.С. Колясникова відмічає, що досудові процедури примирення відносяться до області матеріально-правового регулювання, оскільки їх здійснення сторонами на цій стадії не підконтрольно суду. Тим часом при вказівці в договорі на обов'язковість дотримання досудового порядку і наступне незвернення до нього або порушення тягне на собою певні процесуальні наслідки [2, с. 22].

Слід зазначити, що процедури примирення, у тому числі і досудові, завжди мають процесуальну⁷ (процедурну) складову, оскільки певним чином оформляються. Це не обов'язково повинно бути письмове оформлення, але угода про примирення завжди має певний, узгоджений вигляд, оскільки встановлює угоду сторін з тих або інших питань. Тому не можна погодитися з Ю.С. Колясниковою в цій частині.

Цікавою представляється її пропозиція щодо створення при судах державних служб примирення з можливістю заліку державного мита, що сплачується в службу примирення, в рахунок судового збору за розгляд справи в суді у разі, якщо врегулювання конфлікту не сталося. Вона пропонує також наділити служби примирення можливістю фіксації результатів проведеної процедури з метою полегшення діяльності суду по встановленню дотримання досудового порядку врегулювання спору [2, с. 14].

В цілому слід підтримати цю пропозицію, але навряд чи доцільно навантажувати цією службою господарські суди. Крім того, це створить у сторін ілюзію судової участі в процесі примирення, а це не так. Але як окрема структура, метою якої стане досудове примирення сторін і оформлення досудових переговорів, вона буде корисна.

Потенційно ефективним слід визнати пропозицію А.Н.Кузбагарова про законодавче встановлення обов'язкового досудового врегулювання спору усередині господарських об'єднань. Дійсно, було б доцільним у конфлікті, сторони якого є членами однієї корпорації економічного суб'єкта (консорціум, холдинг) або з правами юридичної особи (асоціація, союз), з метою його врегулювання до звернення до суду розгляд конфлікту самою корпорацією і своїми силами (погоджувальними комісіями, правлінням, спеціально створеною комісією) [1, с. 12-13].

На судовій стадії пропонується активізувати роль господарського су

ду в діяльності з примирення. Зокрема, по договірних спорах суд обов'язково повинен проводити співбесіду і пропонувати сторонам укласти мирову угоду. І у разі, якщо така мирова угода буде укладена до розгляду справи по суті (на першому засіданні), то частина судового збору повинна повертатися. Думається, при сьогоdnішній кризовій ситуації в країні і при збільшенні судових витрат відповідно до Закону України "Про судовий збір" це нововведення знайде підтримку у суб'єктів господарювання.

Для повної реалізації права на примирення слід законодавчо встановити можливість судді припинити провадження у справі до оформлення мирової угоди, а також сформулювати підставу для відновлення провадження у справі за ініціативою сторін, суда і на підставі повідомлення посередника [2, с. 14].

Деякі дослідники пропонують взагалі відмовитися від встановлення строків, в межах яких господарський суд повинен вирішувати спори по суті у провадженні по першій інстанції, а вважати розумність об'єктивним і реальним критерієм, що визначає строк вирішення спору. Так, А.Н. Кузбагаров відмічає, що це положення дозволить сторонам конфлікту усебічно, об'єктивно і повно самим дати оцінку стану конфлікту і визначити перспективу вибору поведінки, спрямованої на примирення, або пошук інших форм, що ведуть до врегулювання конфліктів, у тому числі за допомогою альтернативних способів (переговори, посередництво і т.і.) [1, с. 14].

Думається, можливість безмежного розгляду господарських справ може бути використана з метою зловживань і безпідставних затягувань процесу. Тому, на нашу думку, доцільно все ж зберегти 2-місячний строк розгляду господарської справи, який встановлений чинним ПІК України, з внесенням до Кодексу диспозитивного права сторін за угодою між собою подовжувати його на невизначений час. Таким чином будуть виконані і вимоги Конвенції про захист прав людини і основних свобод (п. 1 ст. 6) про розумність строків розгляд} справ.

У виконавчому провадженні з метою вдосконалення процедури і реалізації права сторін виконавчого провадження на примирення у формі укладення мирової угоди і затвердження її компетентними органами потрібне закріплення єдиного порядку її затвердження. Такий порядок сприяв би оперативному вирішенню конфлікту і задоволенню інтересів його суб'єктів з боку влади шляхом надання максимально вигідних (у часі та ін.) для них умов [1, с. 14].

У зв'язку з цим слід визнати доцільним пропозицію про включення до

переліку підстав для припинення виконавчого провадження такої підстави, як подання і розгляд заяви про примирення, а з метою запобігання зловживанню цим правом з боку боржника можливе встановлення забезпечувальних заходів такої процедури майнового характеру [1, с. 14].

На підставі вищевикладеного можна дійти висновку про перспективність і неопрацьованість проблеми примирення сторін і процедур примирення в господарському процесі України.

Деякі дослідники пропонують прагнути до організаційної одноманітності процедур примирення в нормах спеціальних законів і регулювання тільки загальних моментів конкретної процедури примирення [2, с. 19]. Проте ця пропозиція представляється невірною, оскільки процедури примирення мають бути врегульовані на належному рівні для уникнення подвійних тлумачень і складнощів у реалізації.

Література:

1. Кузбагаров А.Н. Примирение сторон по конфликтам частногоправового характера: Дис. д-ра юрид.наук, 12.00.15 Гражданский процесс; арбитражный процесс. - Санкт-Петербург, 2006. - 359 с.
2. Колясникова Ю.С. Примирительные процедуры в арбитражном процессе: Дис. канд. юрид. наук, 12.00.15 Гражданский процесс; арбитражный процесс. - Екатеринбург, 2009. - 240 с.
3. Давыденко Д.Л. Мировое соглашение как средство внесудебного урегулирования частныхправовых споров :По праву России и некоторых зарубежных стран: Дис. канд. юрид. наук, 12.00.03 Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право. - Москва, 2004. - 257 с.